

hivatala

Catherine A. MacKinnon
alkasponthoz a
pornográfia ügyében

2.

① A könyvben MacKinnon megismétli azt a jól ismert kijelentést, hogy a pornográfia jelentősen növeli a nemi erőszak és más szexuális bűncselekmények számát. Ha megbízható vizsgálatok legalább valószínűsíteneék ezt az állítást, akkor nagyon erős, bár nem döntő érv kerülné a cenzúra támogatóinak kezébe.

MacKinnon szenvedélyes kijelentései ellenére azonban tekintélyes vizsgálat még nem bizonyította, hogy a szexuális bűncselekmények okai között a pornográfia jelentős szerepet játszik: ellenkezőleg, több jelentés megállapítja, hogy az erőszakos személyiség kialakulásának okai elsősorban a gyermekkorban találhatók, mielőtt még a pornográfiának bármi hatása lehetne rá, s hogy a pornográfia utáni vágy inkább tünete, s nem oka a devianciának. MacKinnon cáfolni próbálja e tanulmányokat, de észre kell vennünk, hogy milyen gyengék érvei. Az egyik, noha többször is megismétli, nem más, mint metafizikai bűvészmutatvány. Többször hangsúlyozza, hogy a pornográfia „nemcsak szavakat” jelent, hanem nagyon is „valóságos”. Azt mondja, hogy szexuális aktus — maszturbáció — kiváltására használják, ezért maga is szex, amellyel mintha azt sugallná, hogy a nemi erőszakra készült film vagy leírás maga is a nemi erőszak egy fajtája lenne. De ez sem segít bebizonyítani, hogy a pornográfia a nemi erőszak bűnügyi értelemben vett oka, pedig csak az utóbbi kijelentés alapján lenne betiltható.

MacKinnon néha lélegzetállító túlzásokra épít, melyeket evidenciáknak igyekszik beállítani. „Előbb vagy utóbb” — mondja —, „így vagy úgy a fogyasztók tovább akarják élni a pornográfiát három dimenzióban. Előbb vagy utóbb, így vagy úgy biztosan megteszik. Arra készíti őket, hogy akarják; amikor hiszik, érzik, hogy megússzák, megteszik.” (Arra, hogy sok pornográfát olvasó férfi nem követ el nemi erőszakot, MacKinnon azt válaszolja, hogy az ő eseteiket nem jelen-

1 tik a rendőrségen.)⁵ Másutt kétséges és ellenőrizhetetlen összefüggésekre hivatkozik: egy nemrég megjelent cikkében állítja, hogy „a háború előtt Jugoszláviát elárasztotta a pornográfia”, és felveti, hogy a pornográfia felelős a szerb katonák horvát és muszlin nőkön elkövetett, szörnyű és nagy sajtóvisszhangot kiváltott erőszaktevételeiért.⁶ De amint George Kennan ezeken a hasábkokon megjegyezte, a nemi erőszak „általános” volt az 1913-as balkáni háborúban is, mielőtt még a pornográf „áradat” megindult volna.⁷

Fő érvei anekdotikus jellegűek. Nemi erőszakért elítéltek és gyilkosok példáit idézi, akik a pornográfia fogyasztóinak vallották magukat, mint például Thomas Shiro, akit 1981-ben Indianában halálra ítélték, mert megerőszakolt és megölt egy fiatal nőt (majd közöszült a tetemmel), és aki azt vallotta, hogy nem felelős tettéért, mert egész életében pornográfiát olvasott. Az ilyen bizonyíték nyilván megbízhatatlan, s nemcsak azért, mert gyakran személyes célokat szolgál, de azért is, mint arra a feminista Deborah Cameron és Elisabeth Frazer rámutatott, mert a bűnözők hajlamosabbak saját indítékaikról alkotott véleményüket közösségük folklórjából kölcsönözni, mint indítékaik komoly elemzésére alapítani. (Cameron és Frazer, akik a pornográfia betiltását más alapon támogatják, elismerik, hogy „az érvek, melyek szerint a pornográfia erőszakos cselekményeket „okoz”, nem megfelelőek.”)⁸

MacKinnon második, cenzúra mellett felsorakoztatott érve radikálisan különbözik az elsőtől: a pornográfiát azért kell betiltani, mert „azzal, hogy a nők számára megnehezíti a megszólalást, és csökkenti mondanivalójuk megértésének esélyeit, „elnémítja a nőket”. A pornográfia miatt, mondja, „megtanulsz egy nyelvet, amely nem tartozik hozzád. (...) Megtanulod, hogy a beszéd nem az, amit mondasz, hanem az, amit megbecstelenítőd veled tesznek. (...) Olyan ént alakítasz ki, amely kedveskedik, alázatos, másokat utánoz, támadóan passzív és néma.”⁹ Egy korábbi munkájában még szemléletesebben ír:

„Ki kíváncsi egy péniszt szájában tartó nő véleményére? (...) Annak, aki csak szemlesütve mehet végig az utcán, sőt még saját ágyában sem feküldhet anélkül, hogy támadásoktól tartva össze ne szorítsa térdét, nem valószínű, hogy sok mondanivalója volna a napi eseményekről. (...) A véleménynyilvánítás szabadságának egyetlen rendszerében sem gondolják komolyan a véleménynyilvánítás szabadságának garantálását, ahol nem igyekeznek megoldást találni a problémára, hogy a férfiak szólásszabadsága mely esetekben némítja el a nők szólásszabadságát.”¹⁰

E nézet szerint, amelyet mások részletesebben kifejtettek, tehát a nőknek, és nem a pornográfia fogyasztóinak van szükségük az Első Alkotmánykiegészítés védelmére, mert a pornográfia megalázó és megfélemlítő hatása elnémitja őket, a férfiakat pedig arra kondicionálja, hogy félreértsék őket. (Például arra, hogy elhiggyék azt, amint azt néhány ostoba bíró tanácsolta neki erőszakban döntő esküteknek, hogy amikor egy nő nemet mond, akkor gyakran igazából igent akar mondani.) Ez az érv az Első Alkotmánykiegészítésre a pornográfia betiltása és nem védelme érdekében hivatkozik, s így a paradoxon vonzerejével rendelkezik. De abból az elfogadhatatlan alapelvből indul ki, hogy a szólásszabadsághoz való jog magában foglalja a megszólaláshoz kedvező körülményekhez és a megszólaló szándékának megértéséhez és annak tiszteletben tartásához fűződő jogokat is.

Ezek nyilvánvalóan nem olyan jogok, amelyeket egyetlen társadalom is garantálni vagy érvényesíteni tudna. A kreacionistákat¹², azokat, akik szerint a föld tányér alakú és a bigottakat Amerika szerte ki-nevetik, és e gúny kétségtelenül sokuknak elveszi a kedvét attól, hogy bátran kimondja a véleményét, s csökkenti a nekik szentelt figyelmet. El kell ismer-nünk azonban, hogy a politológusok és alkotmány-jogászok közül sokan ragaszkodnak ahhoz, hogy a szólásszabadságnak akkor van némi értéke, ha magában foglalja a megszólalás lehetőségéhez fűződő jogokat: azt állítják, hogy az a társadalom, amelyben csak a gazdagok előtt áll nyitva az újságokban, a televízióban és más médiában való megszólalás lehetősége, nem egyeztethető össze a valódi szólásszabadság követelményeivel. Ezen jócskán túl megy azonban az a követelés, hogy a szólásszabadságnak nemcsak a közvéleményhez szólás lehetőségét, de a beszélő mondanivalójának kedvező, sőt kellő fogadtatását is garantálnia kell.

MacKinnon harmadik érve nem a pornográfia terjesztésére vagy fogyasztására, hanem előállítására összpontosít. Érvelése szerint a pornográf filmekben szereplő nőknek tényleges, közvetlen szexuális alárendelésben van részük, melyet azzal egyenlítenek ki, hogy megalázásukat rögzítik az utókor számára. Felhívja a figyelmet arra, hogy vannak nők, akiket erőszakkal vagy csalással kényszerítenek pornográf filmekben való szereplésre, és megemlíti a hírhedt „snuff-filmeket”, melyek állítólag nők tényleges meggyilkolásáról készültek. E bűnesetek azonban üldözhetők a pornográfia betiltása nélkül is, és amint azzal maga MacKinnon is egyetért, „a tényt,

hogy a pornográf kiadványok egy részének készítésekor erőszakot alkalmaznak, nem volna helyes jog-alapnak tekinteni minden pornográf kiadvány korlátozására”. A gyermekpornográfiát tiltó törvényeket valóban azon az alapon hozzák, hogy a gyermekek számára ártalmas lehet, ha pornográf filmekben szerepelnek. E törvények azonban, sok más, a gyermekeket eltérő módon kezelő törvényhez hasonlóan, azt tételezik fel, hogy ők nem képesek megérteni és beleegyezésüket adni azokhoz a cselekedetekhez, melyek igencsak ellentétesek lehetnek érdekeikkel ma és a jövőben.

Nyilvánvalóan hiba volna feltételezni, hogy a pornográf filmekben szereplő nők (és férfiak) hajlandóságuk ellenére cselekednek. Igaz, hogy gazdasági rendszerünk sok nő számára megnehezíti, hogy megfelelő munkát találjon, ami néhányukat arra késztetheti, hogy elvállaljanak szerepeket pornográf filmekben, melyeket egyébként visszautasítanának. A rendszer, jegyzi meg keserűen MacKinnon, a pornográfia előállítói számára kedvez. Kedvező azonban sok más munkaadónak is, például a gyorsétkeztető hálózatoknak, melyek alacsony bérért foglalkoztathatnak nőket. Igaz, hogy az amerikai gazdasági rendszer nagy igazságtalanságokkal működik, de ez nem ok arra, hogy megfosszuk a szegény nőket egy gazdasági lehetőségtől, melyet néhányuk előnyösebbnek tarthat az összes többi létező alternatívánál.

Szólnom kell MacKinnon egy negyedik megfontolásáról is, amelyben érvet felfedeznem azonban nem. Azt állítja, hogy sok pornográfia nem pusztán beszéd — „nemcsak szó” —, mert erekiót vált ki férfiakban, és maszturbációs fantáziákkal látja el őket. (Figyelmezteti olvasóit, hogy soha „ne becsüljék le az erekió hatalmát”). A szexuális izgalom lélektanát mechanikusnak tartja — azt gondolja, hogy a pornográfiát olvasó férfiak „szexuálisan függővé válnak az így szerzett élvezettől, s ez a folyamat nagyrészt tudatalatti, primitív kondicionálásként működik, amelyben szavak és képek játsszák a szexuális ingerek szerepét”. Mindenesetre azt hiszi, hogy a pornográfiát fiziológiai hatalma megfosztja az Első Alkotmánykiegészítés nyújtotta védelemtől: „Az orgasmus nem érv” — mondja —, „és nem lehet érvelni vele. A gondolatoktól eltérően kevesebb vagy semmilyen problémát sem vet fel a szólásszabadsággal kapcsolatban.” Ez azonban pusztán *non sequitur*-nak tűnik: zeneművek, képzőművészeti alkotások vagy költemények nem veszítenek semmit az Első Alkotmánykiegészítés oltalmából, ha néhány ember szexuálisan izgatónak találja őket, és még akkor sem, ha ez a hatás független a művek argumentatív vagy esztétikai értékeitől, ha egyáltalán vannak ilyen értékeik.

5

MacKinnonnak igaza van, amikor hangsúlyozza a pornográfia körüli harc és annak a nagyobb, általánosabb és fontosabb vitának a kapcsolatát, amely az amerikaiak szabadságáról szól, hogy mondhatják-e vagy taníthatják-e azt, amit mások politikailag helytelennek tartanak. Ő és követői a szólás- és gondolat szabadságot elitista, egyenlőségellenes eszmének tartják, amelynek alig van értéke a nők, a feketék és más hatalom nélküliek számára; azt mondják, hogy Amerika jobban járna, ha sok más nemzethez hasonlóan leértékelné azt az eszményt. Követőinek többsége azonban megdöbbenne, ha a szabadság e befeketézésének el kellene hagynia az egyetemeket és más közösségeket, ahol ma saját értékeik népszerűek a politikai korrektség révén, s gyökeret kezdenek ereszteni az általános politikai kultúrában is. Lehet, hogy a helyi többség a homoszexuális művészetet vagy a feminista színházat éppoly megalázzónak tartja a nők számára, mint a pornográfiának azt a fajtáját, amelyet MacKinnon gyűlöl, vagy a feketék radikális vagy szeparatista gondolatai ugyanúgy ellenségei lehetnek a faji egyenlőségnek, mint a durva rasszista jelzők.

Mindez régi — Voltaire-rel egyidős — liberális figyelmeztetés, és sok embert türelmetlenné tett már. Azt mondják, hajlandók vállalni a kockázatot egy most mindennél fontosabbnak tűnő ügy előmozdításának érdekében. Türelmetlenségük azonban lehet, hogy végzetesnek és nem létfontosságúnak bizonyul majd ügyük számára. Ha hagyományos egyenlőségértelmezésünket feladjuk egy másik kedvéért, amely megengedi a többségnek, hogy néhány embert túlromlottnak, sértőnek vagy radikálisnak minősítsen ahhoz, hogy a nemzet nem hivatalos morális életéhez csatlakozzon, akkor azzal olyan folyamatot indítottunk el, amelynek az lesz a vége, ahogyan az a világ sok részén történt, hogy az egyenlőséget valami olyasmivé tesszük, amit inkább félni, s nem tisztelni kell: a zsarnokság gúnyos, „korrekt” eufemizmusává.

Jellemző módon azzal fejezi be levelét, hogy engem és más kritikusait a nők szenvedései iránt érzéketlen embereként ír le. Sok feminista azonban, köztük számosan azok, akik írtak nekem vagy beszéltek velem bírálatomról, sajnálja, hogy MacKinnon egyoldalúan az erőszakos szexre koncentrál. Szerintük, noha előreláthatóan nagy nyilvánosságot biztosított az ügynek, de hajlamos a nőket sztereotíp módon áldozatokként ábrázolni, s elvonni a figyelmet a gazdasági, a politikai és a szakmai egyenlőség még mindig égető kérdéseitől. Helytelenítik a jobb oldali csoportokkal kötött szövetségét. Ennek egyik eredménye volt az a kanadai cenzúratörvény, melyet, bár sokan óvtak tőle, a konzervatív moralisták arra használtak, hogy betiltsák jól ismert szerzők homoszexuális tartalmú műveit, a fekete feminista tudós, Bell Hooksnak a faji egyenlőtlenségről írt könyvét, s egy időre magának Andrea Dworkinnak feminista írásait is. Talán MacKinnonnak el kellene gondolkodnia e javaslatokon, hogy a cenzúra kérdése nem olyan egyoldalú, s nem olyan egyértelműen nemek egymás elleni harcáról szól, mint ő hiszi. Egy kis időre abba kellene hagynia a szitkozódást, hogy legyen ideje megkérdezni, hogy vajon szenzációhajhászásra, túlzásokra és rossz érvekre van-e szüksége most a nemi egyenlőség ügyének?

